

Waarom is er een Theosofische Vereniging?

– Fay van Ierlant

Inleiding

Voor de beantwoording van deze vraag is het zinvol om eens te kijken wat H.P. Blavatsky (HPB) zelf over dit thema heeft gezegd en geschreven. Hierover staat bijvoorbeeld een toelichting in de *Sleutel tot de Theosofie*, een boek dat H.P. Blavatsky in 1888 schreef nadat zij vele verzoeken had gekregen om theosofie en de Theosofische Vereniging duidelijker en eenvoudiger uiteen te zetten. Ze doet dat in de vorm van vraag en antwoord zoals in een interview.

Dit artikel is een schriftelijke bewerking van een voordracht op 10 oktober 2009 voor de Amsterdamse Loge van de Theosofische Vereniging in Nederland.

Op pagina 9 van dat boek wordt de vraag gesteld of men de ‘Geheime Wijsheid’ eenvoudig door studie kan verwerven. Haar antwoord luidt: *Het oneindige kan niet door het eindige worden gekend*. Dat wil zeggen dat het oneindige niet zo maar door het eindige zelf kan worden waargenomen, maar dat de goddelijke essentie zich in bepaalde toestanden wel aan het hogere geestelijke Zelf kan doen kennen. Direct daarop citeert zij dan de filosoof Plotinus, om aan te geven wat er dan wel mogelijk is. Plotinus omschreef deze staat van inzicht als, en HPB citeert hier: *De bevrijding van het denken van het eindig bewustzijn waardoor het één wordt en zich vereenzelvigd met het oneindige*.

Oneindig en eindig

Dat is eigenlijk hetgene waar het bij alle geïnstitutionaliseerde religies om gaat: het zich kunnen vereenzelvigen met het oneindige. Vervolgens legt men echter helaas het oneindige vaak vast in het eindige beeld, in een ein-

dige voorstelling, of probeert men het oneindige in eindige begrippen te beschrijven. Het oneindige wordt omschreven en benoemd, zodat er bijvoorbeeld een geloofsartikel kan ontstaan dat te bevatten is met het eindige, fragmentarische denkvermogen van de mens. Het oneindige wordt dan eindig 'gemaakt'. Dat wordt echter door sommigen in die religies als een duidelijk tekort ervaren.

Op zoek naar het oneindige zullen de grenzen van het eindige steeds moeten worden verlegd.

Misschien zijn er daarom ook vanuit de gevestigde religies stromingen ontstaan die zich bezig willen houden met het doorbreken van het vastgelegde eindige. Met andere woorden: de mens kan er achter komen dat het bewustzijn niet eindig is. Het bewustzijn kan eindige beelden doorbreken en verder zoeken, men hoeft niet te blijven hangen in leringen die door anderen worden aangegeven en soms zelfs door hen worden opgelegd. Zo ontstonden bij voorbeeld de Soefi's in de islam en de Rozekruisers in het christendom. Als men echter blijft uitgaan van de verkondigde leringen van een religie, kan die bepaalde religie als elitair en superieur worden gezien, in vergelijking met andere religies en kan er geen universeel zoekproces ontstaan. Idealen vallen dan in een vastgelegde ideologie en worden daarin vastgezet.

Doel Theosofische Vereniging

Dat was de reden waarom de oprichters van de Theosofische Vereniging die gevestigde religieachtergrond, gericht op de in een bepaalde vorm ge-

goten lering, vanaf het begin af aan wilden vermijden en wilden aantonen dat de mens van zijn eigen staat van bewustzijn afhangt, voor wat zijn geestelijke zoektocht naar het oneindige betreft. Zij gaven aan dat men zich voor geestelijke ontwikkeling nooit kan neerleggen bij bepaalde verworven, doorgegeven of door waarneming verkregen begrippen.

Zij gaven aan dat men steeds de moed op moet brengen om die begrippen weer te doorbreken en zo het bewustzijnsveld van het eigen denkvermogen steeds verder te verruimen. De mens moet aan de slag met het ontdekken van zijn eigen geestelijke mogelijkheden zoals het derde doeleinde van de Theosofische Vereniging aangeeft: *Het onderzoeken van de vermogens die in de mens latent aanwezig zijn.*

Op zoek naar het oneindige zullen de grenzen van het eindige steeds moeten worden verlegd.

H.P. Blavatsky schrijft op pagina 18/19 van *De Sleutel tot de Theosofie* dat leden van de Theosofische Vereniging al dan niet theosoof *de facto* kunnen worden. Ze zijn weliswaar lid, maar de vereniging kan geen theosoof van hen maken, dat moeten ze zelf doen. Hun geestelijk onderzoek kan leiden naar inzicht in de eenheid van al het leven dat zich eindeloos uitdrukt in diverse vormen. Hun leven kan daarvoor totaal veranderen. Het zijn niet meer de vormen die voor waarheid worden aangezien. Kennis gaat over in inzicht en inzicht wordt getransformeerd in compassie. Wie de mystieke vedische formule *Tat tvam asi*, 'Dat zijt gij', begrijpt, gaat zichzelf in de ander herkennen en wordt vatbaar voor en mogelijk aangeraakt door mededogen. Natuurlijk is iedereen daar vrij in, anders werkt het niet.

Overgave aan waarheid

Het eerste vereiste om iets te kunnen met theosofie, dat als een vrije zoektocht naar waarheid los staat van de gevestigde religies, is dan ook: een totale devotie voor, een overgave aan Waarheid. Deze zoektocht naar Waarheid is het meest essentiële werk voor een theosoof.

Radha Burnier, de huidige Internationale Presidente van de Theosophical Society geeft op p. 76 van haar boekje: *No Other Path to Go*, over dit onderwerp onder andere aan: *Elke realisatie van waarheid, ook al is het maar een gedeeltelijke realisatie van die waarheid, moet door observatie worden getest en ervaren, omdat het illusionair zou kunnen zijn, ofwel gebaseerd op valse veronderstellingen.*

Onderscheidingsvermogen is dus zeer belangrijk. Het nodige zuivere onderscheidingsvermogen begint met het juiste waarnemen van een feitelijke waarheid. Men gaat zien dat een emotionele waarheid niet rijmt met een feitelijke waarheid. Men kan gaan zien dat emotionele waarheden kunnen leiden naar complotdenken bijvoorbeeld, een vorm van paranoia die van iets uitgaat dat er niet is. We kennen het gezegde: *De mens lijdt het meest door het lijden dat hij vreest en dat nooit op komt dagen.* De motivatie van dat lijden ligt dan in de om aandacht vragende persoonlijkheid, maar de mens kan meer. Het naar waarheid zoeken de bewustzijn kan dat lijden, of die valse gedachten, ontmaskeren. Door te kijken naar het leven zelf, zonder reactie daarop, zonder aantrekking of afstoting te voelen. Het denken wordt dan getuige. Het ziet wat er werkelijk gebeurt. Niet alleen ziet het denken dan het gevolg, maar vooral ook de oorzaak. De oorzaak die niet wordt

ondergesneeuwd door persoonlijke invulling.

Beperkingen door staat van bewustzijn

H.P. Blavatsky en haar medeoprichters van de Theosofische Vereniging begrepen dat het in de materie brengen (het verspreiden van leringen en het oprichten van een vereniging daarvoor) van een groot geestelijk ideaal grote beperkingen met zich meebrengt, omdat het afhangt van de staten van bewustzijn van de ontvangers en uiteraard ook van de doorgevers. Die beperkingen zijn op zich inherent aan een staat van bewustzijn.

**Deze zoektocht naar Waarheid is
het meest essentiële werk
voor een theosoof.**

Zij zegt daarover op pagina 232 van *De Sleutel tot de Theosofie* in haar antwoord op de vraag of de Theosofische Vereniging ook regels heeft: *Vele, maar helaas zijn geen van alle dwingend. Ze vertolken het ideaal van onze organisatie, maar de praktische toepassing van dergelijke zaken moeten wij aan het oordeel van de leden zelf overlaten. Jammer genoeg is de geestelijke toestand van de mensen in deze eeuw zo, dat geen man of vrouw het zou wagen zich bij de Society aan te sluiten als wij niet hadden toegestaan dat die regels als het ware in onbruik waren geraakt. Daarom juist voel ik mij gedwongen zoveel nadruk te leggen op het verschil tussen ware Theosofie en haar hardwerkende en goed bedoelende maar nog onwaardige voertuig, de Theosofische Vereniging.*

Met andere woorden: Het **doel** is theosofie, de weergave van de Wijsheidsreligie die ooit de hele mensheid verenigde door middel van haar spiri-

tuele gedachten en de Theosofische Vereniging is het **middel**, omdat zij afhangt van de geestelijke ontwikkeling van de leden en die hangt weer af van het voortdurend onderzoek van die leden in de leringen en in het leven.

Het doel is theosofie, de weergave van de Wijsheidsreligie die ooit de hele mensheid verenigde door middel van haar spirituele gedachten en de Theosofische Vereniging is het middel.

Het voortdurende onderzoek in de leringen en in het toepassen daarvan gebeurt in theosofische loges en op internationale en nationale bijeenkomsten, in samenwerking met elkaar.

Vergelijken met een open denkvermogen

In *De Mahatma Brieven aan A.P. Sinnett*, geschreven door de leraren van H.P. Blavatsky wordt, naar aanleiding van meningsverschillen in de Londense Loge in 1884, daarover in Brief 85 aangegeven (Brief 120 in de chronologische Engelse uitgave): *Misleide slachtoffers van verminkte waarheden als zij zijn, vergeten zij, of hebben zij nooit geweten, dat de harmonie van het Heelal wordt gevormd door tegenstellingen. Zo volgt in de Theosophical Society, evenals in de prachtige fuga's van de onsterfelijke Mozart, het ene deel voortdurend op het andere, in een harmonieuze disharmonie op het pad van de Eeuwige vooruitgang, om samen te komen en zich ten slotte op de drempel van het beoogde doel op te lossen in één harmonieus geheel, de grondtoon in de natuur.*

Het samen zoeken en steeds dieper ingaan op de mogelijk bereikbare in-

zichten van het moment, door het doorbreken van de eigen en elkaars meningen, totdat die meningen zich oplossen in het op dat moment mogelijke inzicht, is noodzakelijk in al het werk van de Theosofische Vereniging. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan omdat het sektarisme altijd op de loer ligt. Ook een waarheid als *de eenheid van alle leven* kan verdogmatiseerd en verkondigd worden als blind geloofsartikel, als men het niet dagelijks onderzoekt en toepast, maar alleen verkondigt. *Du choque des opinions jaillit la vérité, zeggen de Fransen*: 'Uit de botsing van meningen springt de waarheid plotseling op'. Dan moeten we echter wel bereid zijn die waarheid een kans te geven om op te springen. Daarvoor is een open denkvermogen nodig en dat is nooit gemakkelijk, omdat het om een voortdurend zoeken naar evenwicht gaat. Evenwicht tussen dat wat men kan geven en dat wat het bewustzijn kan ontvangen.

Noodzaak broederschap

We kennen de uitspraak dat *een profeet in eigen land niet wordt gewaardeerd*. Dat overkwam niet alleen Jezus van Nazareth. Als men teveel wijsheid prijs geeft aan een ontlukend bewustzijn kan die waarheid totaal verkeerd 'vallen' en dan vangen 'hoge bomen veel wind'. H.P. Blavatsky en H.S. Olcott en hun opvolgers ondervonden en ondervinden dat ook. In 1875, bij de oprichting van de Theosofische Vereniging, werd er nog geleefd in een wereld waaruit de slavernij nog niet was verdreven, waar de koloniale overheersing van een land over een ander land, met alle gevolgen van elitaire uitbuiting, nog een gewone zaak was en waarin gevestigde religies grote macht en rijkdom bezaten.

Er is moed voor nodig om dan te komen met een boodschap van: *'het vormen van een kern van broederschap der mensheid'* en met: *'er is geen religie hoger dan waarheid'* en dat ook nog te bewijzen met in die tijd veelal onbekende leringen. Die boodschap uitdragen, in een tijd waarin auto's, vliegtuigen, telefoons, elektriciteit, radio en tv of computers niet bestonden, was dan ook een bijna hopeloze onderneming die toch werd doorgezet. De stichters en de vereniging hebben veel bereikt, zoals het uitgeven en verspreiden van leringen van Eeuwige Wijsheid die tot dan toe onbekend waren in het westen of als heidens werden verworpen. De vedische filosofie, de yoga filosofie, het boeddhisme en het Tibetaans boeddhisme zijn daar voorbeelden van.

Urgentie wijsheidsleringen

Als we zien wat er nu allemaal aan geschriften over wereldreligies en filosofieën te krijgen is in de gewone, niet gespecialiseerde, boekhandel en als we bedenken dat dat aanbod in mijn jeugd bestond uit een bijbel en een catechismus, dan weten we dat de Theosofische Vereniging daar wereldwijd bij betrokken was en is. Het uitgeven en verspreiden van wijsheidsliteratuur en het geestelijk onderzoek daaromheen blijft een urgente zaak. Vooral nu, nu we leven in een wereld van adverteren, consumeren, entertainen en mechaniseren. Als we serieus bezig blijven met geestelijk onderzoek, verandert elke lering steeds door onze verdieping en je kunt dan nooit zeggen: dat weet ik nu wel. Sprekers in de theosofische beweging weten dat dezelfde lezing geen twee keer ongewijzigd kan worden gebruikt en daarin ligt ook de kracht van de Theosofische Vereniging: de mogelijkheid geven tot het

vrije vergelijkende onderzoek. Het onderzoek van de soms unieke aangeboden wijsheidsleringen uit religies en filosofieën, maar ook uit de wetenschappen. Zo kunnen we proberen om het eigen bewustzijn te verwijden, nieuwe hersenpaden te doen ontstaan. Als ons dat lukt, *kunnen* onze omgeving en de maatschappij waarin wij leven daar spiritueel van profiteren. Dat is het altruïstische ideaal. Soms kunnen we anderen inzichten aanreiken, anderen inspireren.

In *De Sleutel tot de Theosofie*, pagina 251 spreekt H.P. Blavatsky bij voorbeeld over opvoeding: *Aan kinderen moet bovenal zelfvertrouwen worden geleerd, liefde voor alle mensen, altruïsme, onderlinge verdraagzaamheid en in de allereerste plaats zelfstandig en logisch denken. Wij zouden het zuiver mechanisch geheugenwerk tot een volstrekt minimum willen terug brengen en die tijd besteden aan de ontwikkeling en oefening van de innerlijke zintuigen, vermogens en latente capaciteiten. (...) We zouden ons richten op het vormen van vrije mannen en vrouwen, intellectueel vrij, moreel vrij, in alle opzichten onbevooroordeeld en bovenal onbaatzuchtig.*

Open denken versus afgescheidenheid

Ik noemde al dat, historisch gezien, de Theosofische Vereniging, juist door haar open en democratische karakter, door een veelbewogen verleden is gegaan, aangevallen van buitenaf en aangevallen van binnenuit, al vanaf 1875. Tot aan de Tweede Wereldoorlog functioneerde onze vereniging in een tijd van koloniaal denken. Het zich afgescheiden denken van andere culturen en volken is ook nu nog steeds de grote handicap en blinde vlek van grote delen van de mensheid. Het is een ma-

nier van fragmentarisch denken die grote gevolgen heeft, doordat het bewustzijn gaat werken door een zich steeds verder vernauwend brein dat gericht is op het 'ik' en het 'mijn'. Al het andere wordt bedreigend. We zijn ook nu nog bezig met de eigen 'stam'. Het werk van de Theosofische Vereniging gaat over het nastreven van een fundamentele verandering in mens en maatschappij, via het altruïstische ideaal van totale onbaatzuchtigheid.

Het internationale theosofische wereldcentrum Adyar in India speelt een cruciale rol in het zich richten op de kern van de Universele Broederschap der mensheid, het eerste doeleinde van de Theosofische Vereniging.

Taak nationale afdelingen

De nationale afdelingen in veel landen van de wereld hebben de taak om bewust deel te nemen aan dat netwerk, door het vertalen en uitgeven van soms zeer unieke en geestelijk diepgaande teksten, die de mogelijkheid geven tot het doorbreken van bewustzijnsgrenzen. Zoals bijvoorbeeld: H.P. Blavatsky's *Geheime Leer* en de letterlijke woorden van de Mahatma's in hun brieven. Verder zijn er de *Yoga Sutra's* met het commentaar van Dr. Taimni, een wereldbestseller. Daarnaast kennen we Taimni's buitengewone besprekingen van teksten als de *Narada Sutras* en *Siva Sutras*, maar er zijn natuurlijk ook inleidende brochures en boeken die daaraan vooraf gaan. Aan

dit heel diepe onderzoek en wat eruit voort kan komen, als men voor dit onderzoek en zelfonderzoek openstaat. Eigentijdse verhelderende commentaren en inleidingen horen daar natuurlijk ook bij. Daarom hebben de meeste nationale afdelingen van de theosofische wereldvereniging uitgebreide bibliotheken, naar het voorbeeld van de wereldberoemde bibliotheek in Adyar, zodat het gedachtegoed voor iedereen bereikbaar is en blijft, op elk niveau, doordat er voor vele verschillende niveaus publicaties voorhanden zijn. De nationale loges kunnen daaruit putten voor hun bijeenkomsten om samen het vergelijkende onderzoek en de dialoog van leden onderling aan te gaan. Een onderzoek zoals is aangegeven in het tweede doeleinde van de Theosofische Vereniging.

Door dat onderzoek worden de *latente vermogens* van bewustzijnsuitbreiding van het derde doeleinde ontdekt en uiteindelijk zal de waarheid van de kern van de broederschap der mensheid van het eerste doeleinde zich gaan ontsluiten. Zo hangen de drie doeleinden van onze vereniging nauw met elkaar samen en zijn zij, in de waarste zin des woords, gericht op het voortdurend doorbreken van grenzen, de grenzen in onze menselijke constitutie en grenzen van afgescheidenheid tussen individuen onderling. Geen kleine, maar wel de meest uitdagende taak voor een mens.

Wees een lamp voor jezelf.

De Boeddha